

ня n -го порядку, була стійкою, необхідно і достатньо, щоб при зміні ω від 0 до ∞ повна зміна аргументу вектору $F(j\omega)$ дорівнювала $n\frac{\pi}{2}$, де n — степінь характеристичного рівняння [7, с. 115].

В нашому випадку при $n = 6$ і зміні ω від 0 до ∞ повна зміна аргументу вектору $F(j\omega)$ повинна дорівнювати 3π . Іншими словами, крива Михайлова повинна бути розміщена так, щоб послідовно перетинати 6 квадрантів (рис. 1).

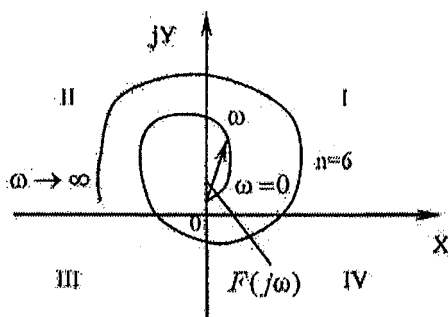

Рис. 1. Крива Михайлова для стійкої системи 6-го порядку

Таку криву Михайлова називають правильною. Якщо ж крива Михайлова не перетинає послідовно n квадрантів, то така система вважається нестійкою. Ще один можливий варіант — крива Михайлова проходить через початок координат, відповідає тому факту, що система знаходиться на границі стійкості.

Висновки. Отже, використання для аналізу стійкості функціонування промислово-економічних систем апарату теорії автоматичного управління, відкриває широкі можливості формалізованого опису таких систем та застосування до них критеріїв стійкості. Зважаючи на відносну легкість реалізації зазначених критеріїв, це дозволить відслідковувати стійкість функціонування підприємств у динаміці, а за умови впровадження відповідної інформаційно-аналітичної системи у режимі реального часу.

Література

1. Шандова Н. В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства // Актуальні проблеми економіки.— 2006.— №9.— С. 169–173.
2. Altman E. I., Haldeman R. G., Narayanan P. Zeta Analysis: A Model to Identify Bankruptcy Risk of Corporation // Journal of Banking and Finance.— 1997.— June.
3. Ареф'єва О. В., Городянська Д. М. Оцінка рівня економічної стійкості підприємства сфери послуг // Актуальні проблеми економіки.— 2006.— № 6.— С. 106–111.
4. Омельченко И. Н. Интегральная оценка организационно-экономической устойчивости промышленного предприятия // Вестник машиностроения.— 1997.— № 3.— С. 34–40.
5. Зубанов Н. В., Пестриков С. В. Анализ устойчивости функционирования экономических систем относительно поставленных целей.— Самара: Сам ГТУ, 2000.— 184 с.
6. Моделирование экономической динамики: Учеб. пособ. / Т. С. Клебанова, Н. А. Дубровина, О. Ю. Полякова, Е. В. Раевнева, А. В. Милов, Е. А. Сергиенко.— Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004.— 244 с.
7. Основы автоматического управления и регулирования / Г. Ф. Зайцев, В. И. Костюк, П. И. Чинаев.— К.: Техніка, 1975.— 496 с.
8. Комплексные оценки в системе рейтингового управления предприятием / А. П. Белый, Ю. Г. Лысенко, А. А. Мадых, К. Г. Макаров; Под общ. ред. Ю. Г. Лысенко.— Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003.— 120 с.
9. Кравчук А. Ф., Ніколаєв І. В. Імітаційна модель молочної ферми // Наукові праці Кіровоградського державного технічного університету. Економічні науки.— Кіровоград: КДТУ, 2002.— Вип. 3.— С. 148–154.
10. Гамалій В. Ф., Ніколаєв І. В. Визначення параметрів імітаційної моделі виробничо-збугової системи // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки.— Кіровоград: КНТУ, 2005.— Вип. 7. Ч. I.— С. 10–15.

В.Г. Дем'янишин
м. Тернопіль

БЮДЖЕТНА ДОКТРИНА ДЕРЖАВИ: ДЕТЕРМІНІЗМ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ТА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Постановка проблеми. Гармонія та позитивна динаміка соціально-економічного розвитку суспільства забезпечуються діалектичною єдністю економічної теорії, політики і практики. Оскільки найважливішим інструментом державного регулювання соціальних та економічних процесів в умовах ринкових відносин є бюджет, висока ефективність такого розвитку можлива за умови тісного взаємозв'язку і взаємоузгодженості фінансової науки, бюджетної політики і фінансової практики. Зважаючи на те, що фінансова наука (а у її складі й бюд-

жетна) оперує різними поняттями та категоріями, серед найважливіших елементів наукових знань, які відображають найвищий їхній рівень і дають можливість ґрунтовно пояснити сутність та особливості функціонування бюджету держави, є бюджетна доктрина. Поряд із наявними різними концепціями бюджету держави, вченнями про бюджет, бюджетними теоріями, бюджетній доктрині відводиться особливе місце й роль у фінансовій науці і практиці тому, що саме у цій доктрині поєднуються теоретична концептуалізація бюджету, бюджетна

політика, бюджетний механізм, бюджетна практика. Будучи універсальною за своїм характером, бюджетна доктрина дає можливість об'єднати засади об'єктивно-го та суб'єктивного начал, визначити їхні оптимальні для того чи іншого етапу розвитку суспільства межі, спрямувати бюджетні відносини на зміцнення економічного потенціалу країни та зростання добробуту її громадян. Не дивлячись на це, у фінансовій науці бюджетній доктрині приділяється недостатня увага. Хоча у різних сферах державної діяльності термін «доктрина» активно застосовується при розробці стратегічних напрямів розвитку, фінансова наука і практика практично ним не користуються, що негативно відображається на результатах цієї галузі науки, ефективності бюджетної політики та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти бюджетної доктрини розглядаються у працях таких вітчизняних економістів як С. Булгакова [1], О. Василик [2], В. Лагутін [3], М. Єрмошенко [4], С. Єрохін [4], Ц. Огонь [5], В. Опарін [6], К. Павлюк [7], В. Пасічник [8], О. Романенко [9], В. Федосов [10], С. Юрій [11], та інші. Ряд практичних питань, пов'язаних з функціонуванням деяких важливих аспектів, що відносяться до бюджетної доктрини, широко розкриваються у періодичній літературі. Зазначені роботи сприяють розширенню уявлень про сутність бюджету держави, бюджетну політику, бюджетний механізм та бюджетний процес і допомагають розкрити механізм реалізації бюджетної доктрини.

Однак у сучасній економічній літературі немає наукових праць, які б розкривали зміст та особливості бюджетної доктрини, її взаємозв'язок як елемента фінансової науки та бюджетної політики, в наслідок чого вітчизняна економічна наука й практика зазнають великих втрат. Відсутність бюджетної доктрини серед державних документів стратегічного характеру, у якій би розкривалися напрями бюджетної політики, її теоретичне обґрунтування негативно впливає на вибір моделі, напрямів подальшого розвитку суспільства, а також засобів досягнення стратегічних цілей. Тому проблема глибокого наукового аналізу взаємозв'язку та взаємобумовленості бюджетної доктрини як феномена фінансової науки й бюджетної політики є беззаперечною. Цим обумовлено вибір теми дослідження та її актуальність.

Мета дослідження — оцінка теоретичних підходів до розкриття сутності бюджетної доктрини як елемента фінансової науки й бюджетної політики та розробка пропозицій щодо посилення взаємозв'язку між ними у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі фінансових наукових знань під бюджетною доктриною ми вважаємо сукупність принципів, положень, ідей, цілісну концепцію, систематизоване вчення, закінчений комплекс наукових пояснень, взаємозв'язаних між собою об'єктивних та суб'єктивних засад функціонування бюджету держави, бюджетних явищ і процесів у суспільстві з відображенням результатів у державному документі стратегічного значення.

Таким чином, бюджетна доктрина є цілісною системою знань. Її характеризують сукупність окремих ідей, понять, принципів, концепцій, вчень, законів, закономірностей, які, втративши свою автономність, перетворюються у єдине ціле, де має місце логічна залежність

між ними. Центральним категоріальним поняттям бюджетної доктрини є бюджет держави, який відповідно до діалектичного методу його дослідження нами розглядається із теоретичної (за сутністю) й практичної (за явищем, змістом, формою, організаційною побудовою, правовою ознакою, роллю у суспільстві) точок зору.

Трактуючи бюджет за сутністю як об'єктивну економічну категорію, яка відображає сукупність грошових відносин, пов'язаних із розподілом та перерозподілом ВВП і національного багатства країни з метою формування й використання основного централізованого фонду грошових коштів, призначеного для виконання державою її функцій, ми, з одного боку, визначаємо місце бюджету серед інших розподільчих категорій, а з іншого — особливості та межі бюджетних відносин, їхню роль у розподільчих та перерозподільчих процесах, а також кінцеву мету. Виходячи з вище зазначеного, пізнання сутності бюджету як елемента бюджетної доктрини дає можливість сформулювати оптимальну модель розподілу та перерозподілу ВВП за допомогою бюджетних відносин, і, відповідно, оптимальну модель основного централізованого фонду грошових коштів держави, який називають бюджетним фондом.

Ця теоретична оптимальна модель, на нашу думку, має бути основою для формування бюджетної політики держави та розробки бюджетної доктрини як стратегічного державного документа. Отже, від глибини пізнання категоріальної сутності бюджету держави, розуміння особливостей розподільчих процесів, їхньої кінцевої мети залежить зміст, якість, цілеспрямованість та ефективність бюджетної політики суспільства. Тому відповідальні у державі особи за розробку та реалізацію бюджетної політики зобов'язані за характером своєї діяльності ґрунтовно розуміти сутність, призначення та роль бюджету у суспільстві, володіти спеціальною термінологією, мати міцні фундаментальні знання з фінансової теорії, методології й практики. У найбільш узагальненому вигляді теоретична модель розподілу ВВП та бюджетного фонду держави у кінцевому підсумку повинна оптимально задовольнити потреби всіх учасників розподільчих відносин, а саме, державу, юридичних та фізичних осіб. Відповідній меті має бути підпорядкована й бюджетна політика.

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновки, що бюджетна доктрина як елемент фінансових наукових знань, з одного боку, розкриває сутність бюджету у системі об'єктивних економічних категорій, принципи, ідеї, цілісну концепцію, систематизоване вчення, закінчений комплекс наукових пояснень, взаємозв'язаних між собою бюджетних явищ і процесів, які дають можливість сформулювати оптимальну модель розподілу ВВП, а з іншого — конкретизує бюджет як об'єктивну економічну категорію за допомогою особливих її речових форм, тобто матеріального її вираження: за явищем — у вигляді сукупності реальних грошових потоків у розрізі їхніх окремих видів, що забезпечують формування й використання бюджетного фонду; за матеріальним змістом — у вигляді основного централізованого фонду грошових коштів держави; за формою — у вигляді основного фінансового плану держави; за організаційною побудовою — у вигляді центральної ланки фінансової системи держави; за правовим характе-

ром — у вигляді відповідних юридичних актів (закону про Державний бюджет України, рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим і місцевих рад); за роллю у суспільстві — у вигляді одного з найважливіших інструментів регулювання соціально-економічних процесів у країні. Таким чином, бюджетна доктрина, будучи науковою субстанцією, закладає основи бюджетної політики, без яких ця доктрина як стратегічний державний документ не може бути реальною й ефективною. Отже, теоретична концептуалізація бюджетної доктрини містить фундаментальні засади бюджетної політики держави, які визначають її зміст, завдання, кінцеву мету, є основою для формування принципу.

Розробляючи бюджетну доктрину як важливий політичний документ, органи державної влади та державного управління, у першу чергу, мали б визначитися із стратегічними напрямками соціально-економічного розвитку суспільства, обрати модель суспільства, яку прагне побудувати держава, при чому ця модель не повинна мінятися залежно від політичної сили, яка прийшла до влади, а бути незмінною, незалежною від окремих політичних уподобань. Незмінність стратегічного курсу є гарантією економічної стабільності та неможливості відхилень від кінцевої мети, які можуть негативно відобразитися на динаміці розвитку економіки і добробуту населення.

В Україні робилися спроби формування окремих стратегічних програм, зокрема таких як «Реформи заради добробуту», «Стратегія подолання бідності», «Україна: поступ у XXI століття», «Європейський вибір» тощо. Більшість зазначених програм були, по суті, декларативними, без конкретних показників, реальних темпів виконання, сценаріїв розвитку, конкретних джерел фінансового забезпечення. Дієвість цих програм була мінімальною. В умовах частих змін урядів, відсутності належної консолідації суспільства та нездатності держави налагодити контроль за виконанням, окреслені завдання не були виконані.

У 2004 році вчені та спеціалісти Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту економіки і прогнозування НАН України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, використовуючи елементи балансового методу стратегічного прогнозу та математичних моделей, обґрунтували прогнозні розрахунки розвитку соціально-економічної ситуації в країні за базовим, песимістичним й оптимістичним сценаріями, на основі чого розробили стратегію економічного та соціального розвитку країни на 2004–2015 роки «Шляхом Європейської інтеграції» [12]. У даній стратегії сформовані завдання, пов'язані з перспективою інтеграції України до Європейського співтовариства. Серед завдань бюджетної політики цією стратегією були визначені наступні:

— реформування бюджетної системи, зокрема, податкового механізму, перетворення його з суто фіскального інструменту на ефективний засіб соціально-економічної стратегії держави;

— зниження державної частки споживання у структурі ВВП;

— посилення інвестиційної складової державного і місцевих бюджетів, створення бюджету розвитку;

— концентрація бюджетного фінансування у сферах, де даний механізм є безальтернативним;

— поступовий перехід до довготермінового бюджетного планування тощо.

Як свідчить трьохрічна практика господарювання, вказані завдання і пріоритети залишилися декларативними намірами.

Отже, станом на сьогоднішній день не сформована реальна стратегія соціально-економічного розвитку України на тривалу перспективу, що робить неможливим розробку бюджетної стратегії, яка була б основою бюджетної доктрини держави. Така ситуація в Україні вимагає концентрації зусиль економічного блоку Кабінету Міністрів України та відповідних комітетів Верховної Ради України на розробці стратегічного документа держави у вигляді програми (концепції чи доктрини) соціально-економічного розвитку країни на 25 років (з розбивкою на кожні 5 років). Це дасть можливість сформулювати кінцеву мету, яку ставить перед собою суспільство, визначити реальні шляхи її досягнення і рухатися у заданому напрямі, не блукаючи у зв'язку із незнанням визначеної цілі.

Розроблена і затверджена в установленому порядку державна стратегія соціально-економічного розвитку та теоретична концептуалізація бюджетної доктрини могли б бути основою для формування бюджетної політики, оформленої у вигляді державного документа стратегічного спрямування — бюджетної доктрини України на тривалу перспективу. У зв'язку з відсутністю такого документа, на нашу думку, його розробку доцільно починати із визначення структури і наповнення змістом кожного розділу.

Ми вважаємо, що така структура може включати наступні підрозділи:

— анотацію, у якій дається загальна характеристика доктрини та її призначення;

— принципи побудови доктрини та документи, які ми регулюються ці принципи. У цьому підрозділі можна виділити міжнародні та національні принципи;

— сфера застосування положень і стандартів, визначених бюджетною доктриною, де має бути включений перелік сфер і ланок, на які розповсюджується положення доктрини;

— відповідальні за реалізацію положень доктрини та характер цієї відповідальності. Цей підрозділ мав би містити перелік організацій та фізичних осіб, які несуть безпосередню відповідальність за реалізацію певних положень бюджетної доктрини та конкретні заходи впливу на суб'єктів, що порушують положення доктрини;

— рівні застосування доктрини. На нашу думку, у цьому підрозділі можна виділити чотири рівні: міжнародний, загальнодержавний, регіональний, базовий;

— основні цілі доктрини, де ми пропонуємо зосередити увагу на наступних цілях: досягнення найважливіших макроекономічних показників; засади і пропорції розподілу ВВП; обсяги бюджету; засади розподілу доходів і видатків між окремими ланками бюджетної системи; засади міжбюджетних відносин; підходи до розподілу видаткової частини бюджетів; найважливіші показниками соціальних гарантій; інші цілі;

— основні результати, які повинні бути забезпечені внаслідок застосування положень бюджетної доктрини. Ці результати можна об'єднати в окремі групи, наприклад: політичні, економічні, соціальні тощо;

— стандарти бюджетної політики у конкретних сферах та на різних рівнях. Зважаючи на досвід складання окремих галузевих доктрин, ми пропонуємо у бюджетній доктрині виділити три групи таких стандартів: фундаментальні, інституційні та поточні. Фундаментальними стандартами можна вважати такі, які необхідно виконувати на всіх стадіях бюджетної доктрини без оцінок їхньої доцільності та ефективності. До інституційних доцільно відносити такі стандарти, які потрібно виконати на момент закінчення тієї чи іншої стадії доктрини. Поточними можуть бути стандарти, які виконуються за певний час до закінчення окремої стадії доктрини;

— зміст бюджетної доктрини. Цей розділ є основним, де у розрізі кожного рівня застосування доктрини перераховуються засоби та показники на перспективу (наприклад, на 25 років) з розбивкою по 5 років;

— порядок публічного моніторингу застосування бюджетної доктрини, окремих її стандартів;

— порядок періодичної оцінки результатів застосування положень і стандартів доктрини;

— порядок підготовки та прийняття рішень про внесення змін до бюджетної доктрини та окремих її стандартів.

Таким чином, бюджетна доктрина як державний документ стратегічного спрямування буде відображати конкретні напрями бюджетної політики держави, показники розвитку економіки, соціальної сфери, добробуту населення та їхнє бюджетне забезпечення на перспективу з розбивкою по термінах та відповідальних виконавцях, систему контролю за виконанням показників доктрини. Реальність та ефективність бюджетної політики, сформованої та викладеної у бюджетній доктрині, забезпечуватиметься базуванням на фінансовій теорії, сформульованій у теоретичній концептуалізації бюджетної доктрини як найвищого рівня фінансових наукових знань. У даному випадку можна говорити про оптимальні взаємозв'язки і взаємообумовленість фінансової теорії, бюджетної політики й бюджетної практики, що відповідає науковим підходам до організації та управління соціально-економічними процесами у країні.

У процесі розробки показників бюджетної доктрини держави як політичного документа важливо обрати модель суспільства, яку держава бажає будувати у майбутньому. Серед наявних у світі моделей соціально-економічного розвитку більшість вітчизняних економістів найприйнятнішою для України вважає німецьку [10, 242–243], оскільки вона передбачає помірний рівень централізації ВВП (до 40 %), функціонування соціально-орієнтованої економіки, наявність достатнього рівня державних соціальних гарантій, розгалужену мережу платних послуг, високий рівень розвитку соціального страхування.

Обравши орієнтовану модель суспільства, органи державної влади та управління можуть приступити до формування теоретичної моделі розподілу ВВП і з урахуванням суб'єктивного чинника (історичних традицій, менталітету, географічних та природних умов, інших внутрішніх та зовнішніх факторів) розробляти практичну модель цього розподілу з урахуванням економічних інтересів усіх суб'єктів бюджетних відносин. Цей початковий етап формування бюджетної політики і розробки бюджетної доктрини є найскладнішим і найвідповідаль-

нішим, оскільки пов'язаний з інтересами держави, регіонів, територіальних громад, трудових колективів, великої кількості юридичних і фізичних осіб. Ці економічні інтереси, як правило, не співпадають, а в окремих випадках можуть бути й діаметрально протилежними, тому їхня оптимізація вимагає особливих підходів з боку суспільства. Виваженість політиків при вирішенні даних питань є запорукою ефективної бюджетної політики.

Зміст бюджетної політики полягає у використанні державою бюджетних відносин для досягнення певних політичних цілей. Перш за все ці відносини стосуються формування і використання державою свого основного централізованого фонду грошових коштів та знаходять своє відображення у доходах бюджету, методах їхньої мобілізації, видатках бюджету і методах та напрямках їхнього використання на суспільні потреби. Саме за допомогою бюджетної політики держава здійснює відповідний комплекс заходів, спрямованих на реалізацію своїх функцій через бюджет. Для цього вона використовує свої повноваження та конкретні інституції, які дають можливість управляти відносинами з громадянами, суб'єктами господарювання, субнаціональними державними й муніципальними утвореннями, а також з іноземними державами та міждержавними інституціями.

У цивілізованій державі бюджетна політика завжди спрямована на динамічне економічне зростання, використання бюджетних відносин для реалізації завдань соціально-економічної політики. Україна при вирішенні основних питань своєї діяльності постійно зустрічається з проблемою суперечності між своїми фінансовими зобов'язаннями та бюджетними можливостями.

Вирішення питань бюджетної політики тісно пов'язане з бюджетним механізмом й бюджетним процесом. Саме за допомогою бюджетного механізму реалізуються засади бюджетної політики, здійснюються усі розподільчі процеси, на практиці матеріалізуються бюджетні відносини, набуваючи при цьому конкретних речових форм: податків, доходів, трансфертів, видатків, витрат, резервів тощо. Існує тісний зв'язок між бюджетною політикою та бюджетним процесом. В. Лагутін при цьому зазначає: «Бюджетна політика держави — це цілеспрямована діяльність держави із забезпечення ефективності бюджетного процесу» [3, 42].

Отже, формування бюджетної політики держави та розробка бюджетної доктрини у вигляді політичного документа є першим і найважливішим етапом матеріалізації об'єктивних бюджетних відносин у суспільстві, що досліджуються бюджетною доктриною як одним з елементів системи фінансових наукових знань. Саме від якості, чіткості та реальності такої політики залежить кінцева практична результати впливу бюджетних відносин на соціально-економічні процеси, що відбуваються у державі.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Під бюджетною доктриною як елементом фінансових наукових знань ми вважаємо сукупність принципів, положень, ідей, цілісну концепцію, систематизоване вчення, закінчений комплекс наукових пояснень взаємозв'язаних між собою об'єктивних та суб'єктивних засад функціонування бюджету держави, бюджетних явищ і процесів у суспільстві з відображенням результатів у державному документі стратегічного значення.

2. Центральним категоріальним поняттям бюджетної доктрини є бюджет держави, який відповідно до діалектичного методу його дослідження нами розглядається із теоретичної (за сутністю) й практичною (за явищем, змістом, формою, організаційною побудовою, правовою ознакою, роллю у суспільстві) точок зору.

3. Пізнання сутності бюджету як елемента бюджетної доктрини дає можливість сформулювати оптимальну модель розподілу та перерозподілу ВВП за допомогою бюджетних відносин, і, відповідно, оптимальну модель основного централізованого фонду грошових коштів держави, який називають бюджетним фондом. Ця теоретична оптимальна модель, на нашу думку, має бути основою для формування бюджетної політики держави та розробки бюджетної доктрини як стратегічного державного документа.

4. Розробляючи бюджетну доктрину як важливий політичний документ, органи державної влади та державного управління, у першу чергу, мали б визначитися із стратегічними напрямками соціально-економічного розвитку суспільства, обрати модель суспільства, яку прагне побудувати держава, при чому ця модель не повинна мінятися залежно від політичної сили, яка прийшла до влади, а бути незмінною, незалежною від окремих політичних уподобань.

5. Розроблена і затверджена в установленому порядку державна стратегія соціально-економічного розвитку та теоретична концептуалізація бюджетної доктрини могли б бути основою для формування бюджетної політики, оформленої у вигляді державного документа стратегічного формування — бюджетної доктрини України на тривалу перспективу.

6. Структура бюджетної доктрини як державного політичного документа, на нашу думку може включати наступні підрозділи: анотацію, принципи побудови, сфера застосування положень і стандартів, відповідальність за реалізацію положень, рівні застосування доктрини, основні цілі доктрини, основні результати доктрини, стандарти бюджетної політики, зміст бюджетної доктрини, порядок публічного моніторингу застосування бюджетної доктрини, окремих її стандартів, порядок періодичної оцінки результатів застосування положень і стандартів доктрини, порядок підготовки та прийняття рішень про внесення змін до бюджетної доктрини та окремих її стандартів.

7. Обравши орієнтовану модель суспільства, органи державної влади та управління можуть приступити до формування теоретичної моделі розподілу ВВП і з урахуванням суб'єктивного чинника (історичних тра-

дицій, менталітету, географічних та природних умов, інших внутрішніх та зовнішніх факторів) розробляти практичну модель цього розподілу з урахуванням економічних інтересів усіх суб'єктів бюджетних відносин.

Література

1. Формування і функціонування бюджетної системи України (Монографія) / С.О. Булгакова, О.Т. Колодій, Л.В. Єрмошенко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі.— К.: Книга, 2003.— 344 с.

2. Василюк О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник.— К.: Центр навчальної літератури, 2004.— 544 с.

3. Лагутін В.Д. Бюджетна та монетарна політика: координація в трансформаційній економіці: Монографія.— К.: Київ нац. торг.-екон. ун-т, 2007.— 248 с.

4. Засади формування бюджетної політики держави: Наук. монографія / М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І. О. Плужніков, Л. М. Бабич, А. М. Соколовська, Ю.В. Чередниченко / За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. М.М. Єрмошенка.— К.: НАУ, 2003.— 284 с.

5. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія і практика: Монографія.— К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2003.— 580 с.

6. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навчальний посібник.— 4-те вид., доп. і перероб.— К.: КНЕУ, 2007.— 240 с.

7. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: Монографія.— К.: НДФІ, 2006.— 584 с.

8. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: Монографія.— Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005.— 642 с.

9. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник.— К.: Центр навчальної літератури, 2006.— 312 с.

10. Федосов В., Опарін В., Львовчкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / За наук. ред. В. Федосова.— К.: КНЕУ, 2002.— 387 с.

11. Становлення доктрини фінансової системи України: Монографія / За ред. С.І. Юрія, О.М. Десятнюк.— Тернопіль: Економічна думка, 2008.— 192 с.

12. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2010 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін., Нац. ін-т стратегіч. дослідж.; Ін-т екон. прогнозування НАН України; Мін-во економіки та з питань європ. інтегр. України.— К.: ІОЦ Держкомстату України, 2004.— 416 с.